

BUBLINA

*„Myslím, že na základe svojho individuálneho úsudku
zatelefonovala na miesta, ktoré sa ukázali ako nesprávne,
a stálo to ľudské životy.“*

– poslanec Snemovne reprezentantov Jason Chaffetz

Za potvrdenie Hillary Clintonovej vo funkcii ministerky zahraničných vecí 21. januára 2009 hlasovala úplná väčšina senátorov – 94 : 2. Jediné dva hlasy proti jej vymenovaniu za ministerku pochádzali od dvoch konzervatívnych republikánskych senátorov Davida Vittera z Louisiany a Jima DeMinta z Južnej Karolíny. Môže sa zdať čudné, že proti nej nehlasoval nikto zo senátorov, ktorí v minulosti zdvihli ruku za zbavenie prezidenta Clintona úradu na základe jeho usvedčenia z dvoch článkov obžaloby. Všetku svoju potenciálnu opozíciu si však Hillary získala na svoju stranu v uplynulých rokoch. Vitter aj DeMint vstúpili do Senátu až v roku 2005 a podľa všetkého počas svojho krátkeho pôsobenia v ňom mali na Hillary iba obmedzené, či dokonca žiadne väzby.

„Národ sa zjednotil takým spôsobom, ako už dlho nie,“ chválil McCain Hillary Clintonovú po jej potvrdení do úradu.²⁰⁰

Až do 22. januára 2009 podnikla Hillary iba dve významnejšie veci: univerzálny plán zdravotnej starostlivosti na začiatku prezidentského obdobia jej manžela a pokus o vlastnú prezidentskú kandidatúru v roku 2008. Aj jej najzarytejší stúpenci musia priznať, že v oboch prípadoch to prakticky od začiatku až do konca prebiehalo katastrofálne. Takže keď pri svojom treťom pokuse, ktorý bol príležitosťou ukázať svoje manažérske schopnosti, za veľkého ohlasu svojich nových zamestnancov prvýkrát navštívila svoju kanceláriu ministerky zahraničných vecí vo Foggy Bottom, bola pod veľkým tlakom, aby tentoraz uspela.

Viesť ministerstvo zahraničných vecí, ktorému v minulosti velili Thomas Jefferson a George Marshall, je veľmi prestížna úloha, ale zároveň to so sebou prináša unikátne výzvy, ktoré nie sú jednoduché ani pre skúsených diplomatov. Bavíme sa tu o rozsiahlom federálnom byrokratickom aparáte, ktorého ročný rozpočet presahuje 45 miliárd dolárov a ktorý má vyše 58 tisíc zamestnancov po celom svete.

Hillary bola spočiatku odhodlaná vo svojej funkcii ministerky zahraničných vecí robiť viac ako len spravovať rozsiahlu byrokráciu a naprávať svoj imidž. Pre špičkového diplomata je ministerstvo zahraničných vecí skvelým pôsobiskom a Hillary sa zapovedala, že z toho vyťaží čo najviac. Podľa dostupných zdrojov sa od začiatku skutočne snažila zasadzovať o témy, ktoré boli blízke jej srdcu, presadzovať sa pri stretnutiach s ďalšími kľúčovými postavami v Obamovej vláde a ovplyvňovať prezidentovu politiku a priority.

Ako sa dalo od ministerky zahraničných vecí čakať, hneď si naplánovala cestu do cudziny. Ale namiesto návštevy Kanady či európskych štátov, alebo iných tradičných spojencov USA, sa Hillary rozhodla vydať do Ázie. Prvým cieľom jej návštevy bolo Japonsko, ďalej Indonézia a Južná Kórea a cestu ukončila v Číne. Toto turné malo byť príkladom nového prístupu USA k formujúcim sa spojencom na Ďalekom východe a malo ukázať, že Amerika bude mať za prezidenta Obamu iné priority.

Hillary sa stretávala s novinármi v zadnej časti svojho lietadla a poskytovala im neoficiálne rozhovory, ktoré ich účastníci označili za prekvapivo úprimné. Väčšina vysokopostavených úradníkov si dáva pozor aj pri neoficiálnych rozhovoroch „mimo záznamu“ a drží sa svojich tém, pretože predpokladajú, že tieto rozhovory sa nakoniec nejakým spôsobom dostanú na verejnosť. Hillary však pri rozhovoroch s novinármi z ministerstva zahraničných vecí, ktorí ju na jej ceste

sprevádzali, bola odvážnejšia. Pri návrate cez Pacifik si dopriala relaxáciu s pohárom niečoho ostrejšieho. Bolo to podarené gesto, vďaka ktorému sa jej podarilo nakloniť si niekoľko málo skeptických novinárov, ktorí o jej zámeroch pod Obamovým vedením pochybovali. Stále však pred sebou mala veľký kus práce.

Táto práca spočívala v ukončení vojny v Iraku a Afganistane a rýchlo prenesení ťažiska zahraničnej politiky do iných kútov sveta, na ktoré sa nová vláda chcela sústrediť. „V budúcom desaťročí musíme náš čas a energiu investovať múdro a systematicky, aby sme mali čo najlepšie šance zachovať naše vedúce postavenie, obhajovať naše záujmy a propagovať naše hodnoty. Jedným z najdôležitejších úloh amerického štátu v nasledujúcich desiatich rokoch teda bude vo zvýšenej miere investovať – diplomaticky, ekonomicky, strategicky a inými spôsobmi – do ázijsko-pacifickej oblasti,“ vysvetlila o niekoľko rokov neskôr v článku pre *Foreign Policy*. „Ázijsko-pacifická oblasť sa stala kľúčovým hráčom globálnej politiky.“

V skutočnosti však bola vtedajšia realita trochu odlišná. Spojené štáty sa stále silne angažovali v dvoch vojnách, a čo bolo horšie, Stredný východ mal už čoskoro opäť naplniť svoj výbušný potenciál. Zmena priorít zahraničnej politiky sa tak odohrala iba na papieri.

Bez ohľadu na to, ako veľmi sa chcela Hillary vydať iným smerom, Obamov tím mal iné predstavy. Tón jeho politiky určili rané vládne schôdze. Obdobne ako pri všetkých ďalších vládnach z poslednej doby sa na schôdzach preberali záležitosti podľa vopred známeho scenára a vybraní vládni predstavitelia dostali priestor na to, aby opísali dianie na svojom rezorte, ale nebola tu príležitosť na otvorenú diskusiu. „Nebola to debatná schôdzka, skôr sa tu prezentovali správy z oddelení,“ povedal mi v rozhovore jeden z bývalých vládnych tajomníkov, ktorý slúžil v čase Obamovho prvého volebného obdobia. Vládni činitelia boli informovaní o tom, kto bude podávať správy a ako dlho to bude trvať. „Šlo o to, prezentovať sa v čo najlepšom svetle... Ukázať celej krajine a Washingtonu, že prezident sa s týmito vládnymi predstaviteľmi radil,“ uviedol tajomník. Vládne schôdze obvykle trvali okolo deväťdesiat minút.

Namiesto toho, aby sa spoliehal na svojich vládnych tajomníkov, opieral sa Obama o malú, zomknutú skupinku zasvätencov z Bieleho domu, ktorí udávali tempo od Obamovho nástupu. Do tejto skupinky patrili ľudia ako Valerie

Jarrettová, Obamova oddaná, dlhoročná dôverníčka, Tom Donilon, jeho poradca pre národnú bezpečnosť, a niekoľko zamestnancov Bieleho domu, ktorí pracovali v zdanlivej anonymite, ale ktorých memorandá a diskusné body majú silu ovplyvniť americkú zahraničnú politiku v rovnakej miere – ak nie viac – ako nariadenia vydané ministrami zahraničných vecí alebo obrany.

Ak sa dá povedať, že napätie medzi Obomom a Clintonovou po prezidentskej kampani opadlo, nevzťahuje sa to na ich zamestnancov na nižších pozíciách. To možno podľa Valiho Nasra z ministerstva zahraničných vecí, ktorý pracoval ako osobitný poradca prezidentovho osobitného zástupcu pre Afganistan a Pakistan, pripísať „opici z kampane“. „Vnútný okruh okolo Obamu, veteráni jeho kampane, bol voči Clintonovej podozrievavý,“ povedal mi krátko po tom, ako vydal svoje pamäti z čias pôsobenia v Obamovej vláde, ktoré v Bielom dome neboli prijaté s nadšením. „A aj potom, čo Clintonová dokázala, že je tímovou hráčkou, stále panovali pochybnosti kvôli jej obľúbenosti a miere súhlasu s jej politikou a obavy, že by mohla zatieniť prezidenta.“

Clintonová a Obamov minister obrany Robert Gates, presluhujúci z čias Bushovej vlády, zdieľali spoločnú zášť voči činnosti Národnej bezpečnostnej rady, kde pracovali ľudia, ktorí boli podľa ich názoru napospol mladí, arogantní a nespôsobilí. Nikto z nich nemal Hillary obzvlášť v láske. Samantha Powerová, jedna z vrcholných zástupkyň Obamovej kampane, označila Hillary za „monštrum“. Na svoju pozíciu v kampani potom rezignovala, ale neskôr ju zamestnali ako najvyššiu riaditeľku Národnej bezpečnostnej rady, čo iste prispelo k ochladeniu atmosféry v pracovni rady, keď sa tu obe ženy stretli. Výberom Powerovej dal Obama najavo ďalšiu skutočnosť: Hillary nemala kontrolu nad národnou bezpečnostnou politikou. Mal ju on.

Obama nikdy nevedol vládnu administratívu väčšiu ako jeho kancelária v Senáte (ktorá obvykle zahŕňa tridsať až štyridsať zamestnancov, má rozpočet okolo 2–3 miliónov dolárov a pár ďalších štátnych priestorov okrem hlavného sídla v Kapitole). Strategicky sa však snažil riadiť všetky dôležité veci sám. Počítala sa medzi ne napríklad zahraničná politika, kde sa zaviazal postupovať inak ako jeho predchodca George W. Bush a zabezpečiť, aby USA získali späť dôveru, ktorú do nich v predchádzajúcich rokoch svet vkladal.

Keď Obama získal Hillary do radov členov svojej vlády, povedal jej, že za svoje hlavné priority si zvolil zamestnanosť a ekonomiku. Ekonomika sa prepadla. Veľké banky skrachovali a nezamestnanosť vzrástla do v posledných rokoch nevídaných výšin. Okrem iného aj z týchto dôvodov potreboval, aby sa Hillary starala o zahraničnú politiku. Či už to bol jeho zámer, či nie (táto možnosť je pravdepodobnejšia), oblasť zahraničnej politiky nakoniec bola pod jeho vplyvom.

„Podstatná časť sporov sa točila okolo otázky, kde sa vytvára politika,“ spomínal Vali Nasr pri našom rozhovore v jeho pracovni v John Hopkins School of Advanced International Studies, kde po odchode z ministerstva zahraničných vecí pod vedením Hillary pôsobil ako dekan. „Systém národnej bezpečnosti funguje tak, že agentúry navrhujú stratégie, poskytujú spravodajstvo a dodávajú informácie. Úlohou Národnej bezpečnostnej rady je toto pre prezidenta zabezpečiť a pripravovať preňho rozhodovacie procesy založené na výstupoch týchto skupín, takže vlastne prezidentovi predkladajú rôzne politické možnosti.“

S nástupom Obamu sa to však zmenilo. „Keď som pracoval na ministerstve, fungovala Národná bezpečnostná rada inak,“ opisuje Nasr. „V podstate chceli vytvárať politiku a agentúry ju potom podľa nich mali implementovať. V zásade sa z Rady stal jednotný aparát na tvorbu politiky, čím sa ponúka otázka, aký je charakter rozhodovania v Rade, ako kvalitní ľudia tu vytvárajú politiku a čo je ich cieľom. Je to ochrana prezidenta pred zahraničnou politikou? Je ich cieľom starať sa o jeho imidž? Alebo majú za cieľ presadzovať americké národné záujmy?“

Pragmatická Hillary si pred prijatím Obamovej ponuky dohodla, že s ním bude mať pravidelné stretnutia medzi štyrmi očami. Vďaka tomu aspoň pred washingtonskými novinármi vytvorila zdanie, že je neoddeliteľnou súčasťou diania v Bielom dome. Pre Obamu to bola príležitosť, ako ju s rešpektom vypočuť a zabezpečiť, aby sa cítila osobne zaangažovaná v jeho vláde. Ale v skutočnosti to Obamovi nikdy nezabránilo v tom, aby si po tom, ako Hillary opustila miestnosť, robil, čo chcel.

„Myslím, že ako ministerka zahraničných vecí mala s prezidentom srdečný vzťah, ale nie blízky,“ uviedol senátor John McCain, ktorý bol najvyššie postaveným republikánom v Senátnom výbore pre ozbrojené zložky a mal možnosť pozorovať Hillary zblízka. McCain je zástancom agresívnej zahraničnej politiky,

čo z neho robí človeka názorovo bližšieho Clintonovej než Obamovi, takže nasledujúca správa, ktorú bývalý kandidát na prezidenta vyhlásil jedného rána vo svojej senátorskej kancelárii, obsahuje štipku sklamaní. „Nemyslím si, že keď sa robili kľúčové rozhodnutia, bola Hillary nutne pri tom... Keď prišlo na naozaj dôležité rozhodnutia, nemyslím, že Donilona jej názor presvedčil. Nehovorím, že to s ňou nekonzultovali, ale myslím, že je všeobecne známe, že nepatrila medzi úzky okruh ľudí, ktorí rozhodovali o otázkach národnej bezpečnosti.“

„Myslím, že s prezidentom nebola v úzkom kontakte,“ prezradil mi jeden z vyslúžilých pracovníkov ministerstva zahraničných vecí. „Často to prebiehalo tak, že chodila na stretnutia Národnej bezpečnostnej rady, keď bola práve v meste a keď zavolala, ale mali skôr odťažitý vzťah.“

Národná bezpečnostná rada stavala Clintonovú na druhú koľaj kedy to len bolo možné, takisto ako to robili s ostatnými vládnymi činiteľmi od Gatesa po jeho nástupcov v Pentagone, Leona Panettu a Chucka Hagela. „Vyslali [ministerku zahraničných vecí] niekam do Botswany, kým v Bielom dome rozhodovali o politike voči Južnej Kórei,“ uviedol bývalý úradník z ministerstva obrany.

„Pomery v Bielom dome určovali najmä ľudia, ktorí nemali dostatok skúseností so zahraničnou politikou – často mali prax len v domácej politike – a ktorí sa sústredili na prezidentské voľby v roku 2012 a výsledky predvolebných prieskumov,“ povedal bývalý osobitný poradca ministerstva zahraničných vecí Nasr. „Mali všetko pod svojou kontrolou. Dozerali na strategickú správu o Afganistane. Kontrolovali politiku voči Pakistanu. Takisto Egypt. Všetky tieto záležitosti mali pod palcom.“

Jeden z bývalých pracovníkov v Clintonovej i Obamovej administratíve so smiechom zauvažoval nad otázkou, ako by sa Bill Clinton prispôbil práci v Obamovej vláde. „Odhadujem, že by to bolo katastrofálne, pretože by mal problém počúvať a držať sa svojich vymedzených právomocí.“ Hillary s tým nemala problém.

„Obama ju priviedol do vlády, uzavrel ju do bubliny a ignoroval ju,“ tvrdí bývalý vrcholný diplomat. „Ukázalo sa, že to bol od Obamu výborný politický manéver. Znemožnil tým Hillary, aby mu oponovala, ak chcela zostať vo vláde, a nedal jej zámienku, aby na protest odstúpila z funkcie. Nemohla sa pohnúť z miesta.“

Jedným z raných signálov jej skutočného postavenia vo vláde bola tvorba stratégie pre Afganistan, ku ktorej došlo v priebehu prvého roka, keď bol Obama vo funkcii.